

แนวคิดการปกป้องโดยพลเรือนไม่ติดอาวุธ

UNARMED CIVILIAN PROTECTION

UCP ซึ่งย่อมาจาก “unarmed civilian protection” หรือ “การปกป้องโดยพลเรือนไม่ติดอาวุธ” หรือเรียกสั้นๆ ว่า “การปกป้องพลเรือน” คือการที่พลเรือนปกป้องพลเรือนด้วยตนเองที่ตกอยู่ในสถานการณ์ความขัดแย้งที่รุนแรงโดยไม่ใช้อาวุธ มีทั้งกรณีพลเรือนนานาชาติปกป้องพลเรือนในพื้นที่ที่ขัดแย้ง พลเรือนในพื้นที่ปกป้องตนเอง และบางครั้งพลเรือนในพื้นที่ปกป้องพลเรือนนานาชาติ งานปกป้องเหล่านี้จะทำโดยยึดสันติวิธีและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด

ในหลายพื้นที่ที่มีความขัดแย้งรุนแรงระหว่างหน่วยงานทหารของรัฐบาลและกองกำลังติดอาวุธที่ต่อต้านรัฐบาล พลเรือนจะตกอยู่ท่ามกลางการต่อสู้และในบางครั้งเป็นเป้าหรือถูกใช้เป็นโล่กำบัง พลเรือนที่ได้รับความรุนแรงท่ามกลางความขัดแย้งอาจเป็นได้ทั้งการตกเป็นเหยื่อในการสู้รบในระหว่างการหลบหนีหรือลี้ภัย การถูกสังหารโดยไม่เลือกหน้า การถูกลักพาตัวหรือทำให้สูญหาย สำหรับผู้หญิงอาจพบกับความรุนแรงทางเพศ พลเรือนที่ตกอยู่ในอันตรายอาจเป็นผู้ที่ทำงานสันติภาพ หรือนักปกป้องสิทธิมนุษยชนทำงานอยู่ในพื้นที่และอาจตกเป็นเป้าของทั้งสองฝ่ายที่เผชิญหน้ากันอยู่ รวมทั้งกลุ่มผู้ประท้วงที่อาจเผชิญกับการสลายการชุมนุม ความรุนแรงท่ามกลางความขัดแย้งอาจหมายถึงแรงกดดันอย่างอื่นนอกเหนือจากการถูกทำร้ายร่างกาย อาจรวมถึงความทุกข์ยากจากการขาดแคลนสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในพื้นที่ที่ขัดแย้งหรือระหว่างการหนีภัยจากการสู้รบ ในสถานการณ์ที่ความขัดแย้งไม่ได้มีการสู้รบโดยตรงความรุนแรงอาจเกิดขึ้นจากการ รังเกียจเคียดแค้นอันเนื่องมาจากเชื้อชาติ ศาสนาและการแยกขั้วทางการเมืองที่ส่งผลต่อการเลือกปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรม

UCP หรือการปกป้องพลเรือน เป็นการผสมผสานวิธีการ หลักการ และทักษะของสันติวิธี พลเรือนที่ได้รับการฝึกฝนจะประสานงานกับคนในพื้นที่และหาวิธีลดความรุนแรงและปกป้องผู้คนที่ถูกคุกคามรวมทั้งสร้างกลไกสันติภาพของพื้นที่ให้เข้มแข็งขึ้น ดังเช่นบุคคลที่ทำงานปกป้องพลเรือนจะร่วมงานกับคนและชุมชนเป็นระยะเวลานาน ในการคุ้มครองคนที่ต้องออกจากบ้านเนื่องจากหนีความรุนแรงด้วยการปรากฏตัวเป็นสักขีพยาน บ้างครั้งการปรากฏเพื่ออยู่เป็นเพื่อนกับคนที่ตกอยู่ในอันตรายอาจทำต่อเนื่องกันเป็นเวลาหลายเดือน คนที่ทำงานปกป้องพลเรือนอาจใช้วิธีการอื่นๆ เช่นการเฝ้าตรวจสอบข้อตกลงหยุดยิง การติดตามผู้อยู่ในสภาวะอันตราย การควบคุมข่าวลือ และการเพิ่มขีดความสามารถในการปกป้องพลเรือน

ภาพ : ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่จาก International civilian protection กำลังช่วยกันเปิดการเข้าถึงพื้นที่ทางไกลของซูดานใต้เพื่อให้สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมได้

การปกป้องพลเรือนสามารถนำมาใช้ได้ในพื้นที่ต่างๆ ของความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพ ทั้งช่วงต้นๆ เพื่อไม่ให้ความรุนแรงขยายมากขึ้น ช่วงที่ความรุนแรงกำลังยกระดับเพื่อลดความตึงเครียด และในช่วงปลายเพื่อช่วยสนับสนุนสัญญาสันติภาพและสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้กับงานสร้างสันติภาพ

งานปกป้องพลเรือนโดยทั่วไปเริ่มต้นจากการฟังความต้องการของประชาชนในเรื่องของการรับการปกป้องและแสวงหาทรัพยากรบุคคลในพื้นที่ในการทำงานสร้างสันติภาพ ต่อจากนั้นก็พยายามรักษาค้นทำงานเหล่านี้ไว้และช่วยเพิ่มขีดความสามารถให้กับคนทำงานด้านนี้ ที่สำคัญที่สุดคือเสริมสร้างความสามารถของคนในพื้นที่เพื่อที่จะเป็นเจ้าของงานปกป้องพลเรือนเอง

เป้าหมายของการปกป้องพลเรือน คือ การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย หรือ ‘พื้นที่ปลอดภัย’ สำหรับพลเรือนเพื่อให้พวกเขาเหล่านั้นสามารถตอบสนองความต้องการของตนเองและช่วยปกป้องผู้ที่อาจตกอยู่ในอันตรายในชุมชน การดำเนินการมีทั้งแบบเฉพาะกิจและแบบต่อเนื่อง แบบเฉพาะกิจจะทำเมื่อความรุนแรงกำลังเกิดขึ้นอย่างเข้มข้น เป้าหมายคือหาวิธียับยั้งความรุนแรงนั้นหรือบรรเทาผลกระทบต่อประชาชน แบบต่อเนื่องมีเป้าหมายเพื่อช่วยให้คนที่อยู่ท่ามกลางความรุนแรงเรียกคืนศักดิ์ศรีของตนเองและช่วยให้สภาพการดำรงชีวิตดีขึ้น งานนี้มักจะเกี่ยวข้องกับการเยียวยา งานแบบต่อเนื่องจะเป็นโครงการระยะยาวและมุ่งช่วยผู้คนที่ต้องอาศัยอยู่กับผลกระทบของการถูกละเมิดรูปแบบต่างๆ

ภาพ : กลุ่มผู้หญิงกำลังลาดตระเวนโดยไม่ติดอาวุธ เพื่อปกป้องผู้หญิงและเด็กจากการถูกทำร้ายซึ่งเกิดขึ้นบ่อยครั้งเมื่อออกมาทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น ตักน้ำ เก็บฟืน เป็นต้น,ซูดานใต้ เดือนพฤศจิกายน 2561

การปกป้องพลเรือนทำกันได้อย่างไร อาจสงสัยได้ว่าพลเรือนไม่ติดอาวุธจะสามารถลดความรุนแรงและปกป้องผู้อื่นได้อย่างไร แทนที่จะใช้อาวุธคนที่ทำงานปกป้องใช้วิธีการปรากฏตัวหรือประกบตัวพลเรือนที่อยู่ในความเสี่ยง สร้างเครือข่ายกับคนหลายกลุ่ม สร้างการยอมรับจากชุมชน การร่วมสนทนาทหาทางออก รวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับราคาของความเสียหายที่เกิดขึ้นจากความรุนแรง ทั้งหมดนี้เพื่อแสดงให้เห็นตัวอย่างของสันติวิธีท่ามกลางความรุนแรง เป็นวิธีที่ทำให้คนในพื้นที่เห็นทางเลือกในการรับมือกับสถานการณ์ที่เป็นภัยกระบวนการยุติธรรมและการแข่งขันทางการเมือง เป็นต้น

นิยามคำสำคัญ

การปกป้อง

ความหมายของ “การปกป้อง” โดยทั่วไปจะครอบคลุมทุกกิจกรรมที่มีเป้าหมายมุ่งสู่การพิทักษ์ศักดิ์ศรีและสิทธิให้คนทุกคนตามเจตนารมณ์ของสิทธิมนุษยชน การปกป้องจะเป็นการสร้างสภาวะแวดล้อมให้เกิดการเคารพเพื่อนมนุษย์ทุกคน และรวมถึงการบรรเทาสถานการณ์ที่มีการละเมิดเกิดขึ้น นิยามนี้ครอบคลุมกว้างขวางและใช้ได้กับทุกกรณีที่มีการพยายามช่วยให้คนเข้าถึงสิทธิของตน เช่นการได้รับการรักษาโรคต่างๆ การมีเสรีภาพในการเคลื่อนที่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงการทำให้คนที่ทำงานด้านการพัฒนาตระหนักในภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้นได้ ไม่ว่าจะเป็นภัยธรรมชาติ ภัยท่ามกลางสงครามหรือภัยจากความขัดแย้งที่รุนแรง ขณะเดียวกันก็มองเห็นโอกาสที่จะช่วยลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามดังกล่าว

สำหรับความหมายของการปกป้องในกรอบของการปกป้องโดยพลเรือนด้วยการไม่ใช้อาวุธ หรือ UCP นั้นอาจแบ่งให้ชัดเจนโดยแยกเป็น 4 ลักษณะเริ่มจากเงื่อนไขแวดล้อมไปสู่ตัวพลเรือนที่เป็นเป้าหมายของการปกป้อง

ลักษณะแรก การสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อการปกป้อง เป็นงานระยะยาวที่มุ่งจะสร้างสภาพแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกให้เกิดเงื่อนไขจำเป็นสำหรับการปกป้องสิทธิมนุษยชน การเสนอนโยบายและสนับสนุนการปฏิบัติตามปฎิญาสากลต่างๆ เป็นส่วนหนึ่งของการปกป้องในลักษณะนี้ อาจจะได้เจาะจงไปที่การละเมิดเฉพาะเรื่อง แต่เป็นการสร้างระบบที่เปลี่ยนทัศนคติของคนในสังคม เสริมสร้างธรรมเนียมปฏิบัติเพื่อลดโอกาสที่จะเกิดการละเมิดต่อไปในอนาคต

ลักษณะที่สอง การปกป้องด้วยหลักสิทธิมนุษยชน เป็นปฏิบัติการเพื่อปกป้องและเสริมสร้างการเคารพสิทธิมนุษยชนโดยตรงมีจุดมุ่งหมายที่จะให้รู้ถึงการละเมิดและความไม่เป็นธรรมเพื่อที่จะปฏิรูปโครงสร้างที่สร้างความเสียหายหรือปล่อยให้มีการละเมิดได้ ตัวอย่างงานทางด้านนี้เช่นการณรงค์ความเสมอภาคทางสิทธิของทั้งหญิงและชาย การช่วยให้ชนกลุ่มน้อยเข้าถึงขบวนการยุติธรรม องค์รสิทธิมนุษยชนและหน่วยงานด้านการพัฒนาหลายกลุ่มจะทำงานปกป้องในลักษณะนี้

ลักษณะที่สาม การปกป้องทางมนุษยธรรม เป็นการทำงานจัดหาปัจจัยสี่ให้แก่ประชาชนที่ประสบภัยต่างๆ เป็นการตอบสนองทันทีต่อสถานการณ์ความรุนแรงหรือภัยจากวิกฤตอื่นๆ เข้าข่ายการบรรเทาปัญหาทางมนุษยธรรม ไม่ใช่เป็นการปกป้องการประสบภัยแต่เป็นการช่วยเหลือคนที่ประสบภัยแล้ว ตัวอย่างงานทางด้านนี้เช่น การจัดส่งยารักษาโรคให้แก่ผู้คนที่รอดมาจากความรุนแรงเพื่อที่จะไม่ประสบภัยมากขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง และการให้ข่าวสารที่จะช่วยชีวิตผู้ที่ประสบภัยธรรมชาติ องค์กรรมมนุษยธรรมส่วนใหญ่ทำงานปกป้องลักษณะนี้

ลักษณะที่สี่ การปกป้องทางกายภาพ เป็นลักษณะการปกป้องที่ใกล้ชิดพลเมือง ผู้เสี่ยงภัยมากที่สุดเป็นการปกป้องทางกายภาพไม่ให้เกิดภัยอันตรายโดยตรง การปกป้องทางกายภาพรวมถึงการแทรกแซงไม่ให้ภัยมาถึงหรือการลดความรุนแรงให้น้อยลง โดยปกติแล้วงานลักษณะนี้จะเป็นหน้าที่ของทหารและตำรวจ แต่ปัจจุบันพบว่าพลเรือนที่ไม่ติดอาวุธทำงานลักษณะนี้มากขึ้นทั้งในกรอบการรักษาสันติภาพ (peacekeeping) ของสหประชาชาติและกรอบการทำงานขององค์กรชุมชน ซึ่งสะท้อนความจริงว่างานปกป้องลักษณะนี้ยังขาดบุคลากรที่จะปกป้องพลเรือนให้ปลอดภัยอย่างทั่วถึง ตัวอย่างงานในลักษณะนี้ในประเทศไทย เช่น สันติอาสาสมัครชียาน ศูนย์เฝ้าระวังความรุนแรงในการประท้วง การควบคุมตนเองของผู้ประท้วง การผลักดันพื้นที่ปลอดภัย เป็นต้น การปกป้องพลเรือน/UCP จะทำงานในทั้งสี่ลักษณะแต่จะเน้นการทำงานในลักษณะที่สี่นี้

พลเรือน

พลเรือนหมายถึงบุคคลที่ไม่ได้เป็นส่วนของกองกำลังติดอาวุธ เช่น ทหาร ตำรวจ กองกำลังต่อสู้กับรัฐฯ UCP เป็นการทำงานโดยพลเรือนเพื่อพลเรือน หัวใจของการทำงานคือการเป็นส่วนส่วนระหว่างทีม UCP กับองค์กรสาธารณะประโยชน์ในพื้นที่ ในบางโอกาสอาจรวมถึงองค์กรปกครองท้องถิ่น หน่วยงานด้านความมั่นคง และองค์กรมนุษยธรรม การเป็นหุ้นส่วนนี้รวมถึงการที่องค์กรในพื้นที่เชิญองค์กรทำงานปกป้องพลเรือนจากที่อื่นเข้ามาทำงานในพื้นที่ด้วย การเป็นหุ้นส่วนวางอยู่บนฐานของความสัมพันธ์ระหว่างพลเรือนทั่วโลกที่ได้เคยสัมผัสความรุนแรงในพื้นที่ของตน พร้อมทั้งได้ลบบทบาทของคู่ขัดแย้งที่ติดอาวุธในฐานะเป็นกลุ่มเดียวที่จะให้การปกป้องและสร้างสันติภาพในพื้นที่ที่ขัดแย้งรุนแรง สุดท้ายเป็นการให้กำลังใจแก่ผู้นำและองค์กรภาคประชาสังคมในการเพิ่มบทบาทเป็นผู้สร้างและผู้รักษาสันติภาพ ในทางปฏิบัติบางครั้งที่ความหมายของพลเรือนอาจจะคลุมเครือบ้าง เนื่องจากในพื้นที่ซึ่งมีความขัดแย้งมานาน อาจมีพลเรือนที่ทำงานให้หน่วยงานหรือกลุ่มที่ใช้อาวุธถึงแม้ตัวเองไม่ได้ถืออาวุธ งานปกป้องบางทีก็เลือกไม่ได้ว่าพลเรือนนั้นเป็นฝ่ายไหน

ไม่ติดอาวุธ

ในบริบทงานของ UCP ไม่ติดอาวุธหมายถึงการไม่ใช้หรือพกพาอาวุธ บุคลากรขององค์กร UCP ต่างๆ จะไม่มีอาวุธติดตัวในขณะที่ทำงานเพื่อใช้ปกป้องตัวเองหรือพลเรือนที่ไปให้ความช่วยเหลือ เป็นการส่งสัญญาณที่ชัดเจนว่าตนไม่ได้รับในความขัดแย้งและไม่ได้เป็นภัยต่อใคร บุคลากร UCP จะเป็นเป้าหมายน้อยกว่าผู้ที่ถืออาวุธและอาจสามารถเข้าทำงานในพื้นที่ซึ่งเป็นพื้นที่ห้ามเข้าสำหรับกลุ่มติดอาวุธสำหรับคนทำงานปกป้องการไม่ติดอาวุธนั้นชัดเจนทั้งความคิดและการปฏิบัติ แต่การจะตัดสินใจได้ว่าพลเรือนที่อยู่ในสถานการณ์ขัดแย้งว่าติดอาวุธหรือไม่บางครั้งไม่ชัดเจน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่บางครั้งแยกไม่ออกระหว่างคนติดอาวุธกับไม่ติดอาวุธ เนื่องจากมีการใช้วัตถุอื่นเป็นอาวุธ เช่น มีด ขวาน หอก จะถูกใช้ในงานชีวิตประจำวันด้วยในการจับสัตว์ ฟันต้นไม้ ถางป่า เป็นต้น หรือบางกลุ่มอาจจะดูเหมือนว่าไม่ติดอาวุธแต่แท้จริงเป็นส่วนหนึ่งของกองกำลังต่างๆ และซ่อนอาวุธไว้ การให้การปกป้องจึงต้องพิจารณาเงื่อนไขรอบด้านประกอบด้วย

การปกป้องพลเรือนในสถานการณ์ขัดแย้งรุนแรงเป็นอีกมิติหนึ่งของสันติวิธี ในสังคมไทยเราอาจจะเคยชินกับการพึ่งพิงหน่วยงานรัฐเพื่อการปกป้อง เช่น ตำรวจ หรือทหารที่ติดอาวุธเป็นปกติ และอาศัยยุทธวิธีทางทหารเป็นหลัก อาจมีการพัฒนาอาสาสมัครในชุมชนเพื่อปกป้องและได้รับอาวุธเอาไว้เป็นเครื่องมือเท่าที่เป็นพลเรือนติดอาวุธ โครงการวิจัยเพื่อการนำเสนอแนวคิดการปกป้องโดยพลเรือนด้วยการไม่ใช้อาวุธต่อสังคมไทย มุ่งสร้างความเข้าใจกันใหม่ว่าการปกป้องไม่ได้เป็นบทบาทที่จำกัดอยู่ภายใต้หน่วยงานภาครัฐ กับทั้งยังมีวิธีการปกป้องที่ไม่ต้องใช้อาวุธที่สามารถเรียนรู้ได้ และไม่ควรลืมว่าสันติวิธีในการต่อสู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงจะมีมิติของการปกป้องอยู่ในตัวเองด้วย การปกป้องโดยพลเรือนด้วยการไม่ใช้อาวุธเป็นกลไกหนึ่งของการจัดการกับความขัดแย้งไม่ให้ขยายตัวและยกระดับความรุนแรงเพิ่มขึ้น

โครงการวิจัย

การนำเสนอแนวคิดการปกป้องโดยพลเรือนด้วยการไม่ใช้อาวุธต่อสังคมไทย คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยความร่วมมือกับเครือข่ายการวิจัย Creating Safer Space : Strengthening Unarmed Civilian Protection (<https://creating-safer-space.com/>)

ติดต่อโครงการ : ucpthai@gmail.com

อ้างอิง

เอกสารคู่มือเรื่อง Unarmed Civilian Protection : Strengthening Civilian Capacities to Protect Civilians Against. (2015) โดยความร่วมมือของ The United Nations Institute for Training and Research (UNITAR) และ Nonviolent Peaceforce (NP)

<https://nonviolentpeaceforce.org/ucp-manual/>

ที่มาภาพ

ภาพที่ 1 : ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่จาก International civilian protection กำลังช่วยกันเปิดการเข้าถึงพื้นที่ห่างไกลของชุมชนใต้เพื่อให้สามารถเข้าถึงความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรม : www.wagingnonviolence.org

ภาพที่ 2 : กลุ่มผู้หญิงในชุมชนใต้ : www.nonviolentpeaceforce.org

ภาพที่ 3 : นักศึกษากลุ่ม “ดาวดิน” เข้าขวางไม่ให้เจ้าหน้าที่สลายการชุมนุมชาวบ้าน “กลุ่มรักษ่าบ้านเกิด” : www.isranews.org

ภาพที่ 4 : สันติอาสาสมัครชียาน : www.sarakadee.com

UNARMED CIVILIAN PROTECTION

แนวคิดการปกป้องโดยพลเรือนไม่ติดอาวุธ